

Josip Polet

UDK:27-789.32(497.5Velika)
Izlaganje sa znanstvenog skupa
Rukopis prihvaćen za tisak: 12.1.2011.

VELIKA I FRANJEVCI

Sažetak

U radu je prikazano značenje franjevaca i franjevačkog samostana u Velikoj za Slavoniju pod turskom vlašću. Franjevački samostan u Velikoj ima izuzetno značenje za vjerski život katolika pod turskom vlašću. On postaje izvorištem dušobrižničkog rada na području cijele Slavonije pod turskom vlašću, a istovremeno i utočištem malog broja franjevaca – svećenika koji su, uz opasnost za vlastiti život, nastojali podržavati i očuvati vjeru potlačenih i zastrašenih vjernika. U Provinciju Presvetog Spasitelja su koncem 15. stoljeća spadali i franjevački samostani s područja Slavonije, a među njima: Petrijevi kod Osijeka, Voćin, Poljanska kod Stražemana, Sveti Ladislav u Podborju kod Daruvara, Kloštar Ivanić, Remetinec kod Varaždina. To je važno zbog toga što su upravo bosanski franjevci, koji od 1514. žive u Vikariji Bosni, došli u Veliku i koncem 16. stoljeća, pod turskom vladavinom, započeli svoje blagotvorno djelovanje na području Slavonije, a posebno Požeštine. Povjesničar fra Grga Čevapović navodi da boravak franjevaca u Velikoj 1339. godine potvrđuje pečatnik veličkog samostana koji uz lik sv. Augustina ima i godinu 1339. Za Veliku je važna 1640. godina jer je te godine u veličkom samostanu cvjetala (florebat) gimnazija, koju je tijekom tri godine vodio fra Ivan Mihailović, Požežanin, učen, pobožan i u nauci slavan muž. Franjevci su snagom carske odredbe od 19. travnja 1796. velički samostan morali napustiti i stvarno su ga napustili 1. studenoga 1797.

Ključne riječi: Velika; franjevci; franjevački samostan; Slavonija.

Uvod

Govoreći o vremenu dolaska franjevaca u Veliku, susrećemo se s određenim prijedporima među povjesničarima koji su o toj temi pisali. Župnik Franjo Šultajs govori o rukopisu iz 1406. godine i o pečatu zahvaljujući kojima bi se dolazak franjevaca u Veliku trebao smjestiti svakako prije te navedene, 1406. godine.

Povjesničar fra Grgur Čevapović, rođeni Bertelovčanin, navodi da se franjevci nalaze u Velikoj već od 1339. godine. On to argumentira starim veličkim pečatnikom s likom sv. Augustina na kojem se nalazi upisana godina 1339. (*Domicilium Fratrorum Velice an. 1339. ex eiusdem Sigillo; - Recensio obs. Min. Prov. S. Joannis a Capistrano, Budaë, 1830., str. 234*).

Fra Paškal Cvekan, pisac monografije *Velika i njena bogata prošlost*, nijeće mogućnost da bi 1339. godine mogao postojati franjevački samostan. On tvrdi da je to godina osnutka Vikarije Bosne koja je te godine uspostavljena te da se zato ta godina nalazi na pečatniku veličkog samostana. Fra Paškal tvrdi da franjevački samostan u Velikoj nije mogao postojati prije 1575. godine.

Ovim prikazom ne želimo se opredijeliti ni za jednu od navedenih teza o vremenu dolaska franjevaca u Veliku i njihovu samostanu.

Osim toga treba svakako prikazati značenje franjevaca i franjevačkog samostana u Velikoj za Slavoniju pod turskom vlašću.

Neizostavno je reći nešto o godini 1658. i borbi braće franjevaca za to da Slavonija ne ostane pod jurisdikcijom bosanskih biskupa nego da prijeđe pod jurisdikciju zagrebačkih biskupa. Velika će postati sjedištem generalnih vikara zagrebačkih biskupa za Požeštinu i za Slavoniju pod turskom vlašću. Neizostavno mjesto u ovom prikazu svakako mora imati fra Luka Ibrišimović-Sokol i ostala njegova braća franjevci toga doba.

Ne smije se prešutjeti ni žalosna sudbina koja je zadesila franjevački samostan u Velikoj nakon odlaska franjevaca iz njega.

Kada su franjevci došli u Veliku?

Braća franjevci već su za života svoga osnivača sv. Franje Asiškoga došli u hrvatske krajeve. Njihove samostanske kuće postoje polovicom XIII. stoljeća u Zagrebu, Varaždinu, Našicama i u Požegi, a 1280. i u Virovitici. Iz Ugarske i Slavonije franjevci su prelazili kao propovjednici i misionari i u Bosnu. Radili su na obraćenju patarena, kojih je tada bilo u Bosni. U Bosni su franjevci službeno počeli djelovati kao zajednica 1339. godine. Tada je fra Gerard Odonis, general franjevaca opservanata, po papinskom odobrenju osnovao Vikariju Bosnu i za njezina prvog vikara postavio fra Peregrina Saksonca (Dominik Mandić, *Franjevačka Bosna*, Rim, 1968., str. 45-48).

Zbog uspješnog misijskog rada što su ga franjevci obavljali, rimski su im pape bili vrlo nakloni i podjeljivali su im mnoge i velike povlastice. Između ostalog, već 1373. papa Grgur XI. dopušta Bosanskoj vikariji podizanje šest samostana i u Ugarskoj, a kasnije im je to dopušteno i na području Slavonije i Hrvatske.

Proširenje Bosanske vikarije izvan granica Bosne nisu rado prihvatila braća franjevci s područja Slavonije. Papa Nikola V. dopušta 1447. da se ugarski franjevci odijele od Vikarije Bosne i da osnuju svoju vikariju, a kasnije i Provinciju Presvetog Spasitelja. U tu su provinciju koncem 15. stoljeća spadali i franjevački samostani s područja Slavonije, a među njima: Petrijevići kod Osijeka, Voćin, Poljanska kod Strazemana, Sveti Ladislav u Podborju kod Daruvara, Kloštar Ivanić, Remetinec kod Varaždina.

Netom navedeno važno nam je zbog toga što su upravo bosanski franjevci, koji od 1514. žive u Vikariji Bosni, došli u Veliku i koncem 16. stoljeća, pod turskom vla-

davinom, započeli svoje blagotvorno djelovanje na području Slavonije, a posebno Požeštine. Mogli su tako djelovati zato što su zalaganjem fra Anđela Zvijezdovića ishodili pismo cara Mehmeda II. kojim se franjevcima daje sloboda života i vjerskog djelovanja na području Turskoga Carstva. Na temelju te povlastice bosanski su franjevci slobodno djelovali sve do Budima. Uglavnom na temelju takvog djelovanja franjevac nastala je poznata izreka: „Kud Turčin s čordom, tud fratar s torbom.“

Prvi pisac župne kronike u Velikoj Franjo Šultajs zapisao je: „Sjećam se da sam u rukama imao neki rukopis s pečatom samostana sv. Augustina u Velikoj iz 1406. godine gdje se u uvodu toga spisa navodi da je bio održavan provincijski kapitul u mjestu bosanske provincije zvanom Skoplje.“ (radi se o gradiću Uskoplje koje je župnik Šultajs pogreškom „pretvorio“ u Skoplje u Makedoniji), a tu piše sljedeće: „Od godine 1406. što se dogodilo za koga ministra i od drugih stvari za potrebe znati... bio je vicar provincialis o. poštovani fra Marin Splićanin od sve Bosne, koji svidoči kako na Capitulo u Skoplju dojde kralj Ostoja Kristić, ter onda potvrdi sva privilegija kuće Omučevića... i učini fratre zaštititelje i braniocce ovakvih privilegija.“ Spominjanje samostanskog pečata sv. Augustina u Velikoj na rukopisu iz 1406. godine trebalo bi potvrditi da velički samostan te godine postoji. Čini se međutim da se radilo o krivotvorini. O tome vjerodostojno piše Dominik Mandić, *Franjevačka Bosna*, Rim, 1968., str. 80-81: „Franjevački ljetopisci Fra Andrija Šipračić (god. 1684.) fra Nikola Lašvanin, fra Filip Laštrić tvrde da je godine 1406. 15. svibnja održan kapitul Bosanske vikarije u Veseloj Straži kod Skoplja na kojemu je bio izabran vikarom Bosanskim fra Marin Splićanin. Kapitul bi posjetio bosanski kralj Ostoja i tu poveljom potvrdio razne povlastice Brajanu Ohmučeviću i njegovim sinovima. To ne može biti ispravno, jer je u trogodištu 1405. - 1408. bio vikar fra Bartol Alvernski, kako saznajemo iz suvremene bule pape Martina V. Prema tome, krivotvorena je povelja kralja Ostoje. Drugim riječima, kapitul kod Skoplja 1406. uopće nije održan.“

Povjesničar fra Grga Čevapović navodi da boravak franjevac u Velikoj 1339. godine potvrđuje pečatnik veličkog samostana koji uz lik sv. Augustina ima i godinu 1339. To što stari samostanski pečatnik ima na sebi spomenutu 1339. godinu ne znači da je to godina osnutka samostana u Velikoj, nego je to godina Vikarije Bosne, koja je uspostavljena te 1339. godine. Naime, najstariji popis franjevačkih samostana zagrebačke kustodije iz 1400. prema Wadingu, spominje samostane: Zagreb, Virovitica, Požega, Našice, Kostajnica i Gorbonok (Kloštar Podravski), a samostan se u Velikoj ne spominje. Taj se samostan ne spominje ni u drugim kustodijama Ugarske provincije. To daje popriličnu sigurnost da u to doba u Velikoj još nije bilo franjevac. Dodamo li tome još i da Papa Klement VI. tek 1347. godine dopušta Vikariji Bosni podići samostan u Đakovu, koji je tada sagradio fra Peregrin Saksonac, prvi vikar u Bosni, znači da ni franjevci Vikarije Bosne 1339. nisu imali samostan u Velikoj. Jedini razlog da velički samostan u svome pečatniku ima 1339. godinu bit će u tome što je Provincija Bosna Srebrena velički samostan uspostavila 1575., poslije 24. lipnja,

kada je datirano dopuštenje pape Grgura XIII. za preuzimanje crkve sv. Augustina i neke kuće uz tu crkvu, pa su vjerojatno prvi franjevci htjeli istaknuti da pripada Bosni koja je kao Vikarija Bosna započela postojati 1339. godine. Papa u svom pismu ističe da franjevcima Vikarije Bosne dopušta slobodno djelovanje u onim dijelovima Ugarske koje su Turci zaposjeli, jer su ti franjevci zasvjedočili svoju veliku ljubav prema svetoj Rimskoj crkvi, te ne izbjegavaju nikakve napore, nikakve poteškoće, a svojim su životnim primjerom i ispravnošću osvojili i samog turskog cara, pa im je dopustio slobodno djelovati na osvojenom području Ugarske.

Značenje i uloga veličkog samostana u Slavoniji pod turskom vlašću

Franjevački samostan u Velikoj ima izuzetno značenje za vjerski život katolika pod turskom vlašću. On postaje izvorištem dušobrižničkog rada na području cijele Slavonije pod turskom vlašću, a istovremeno i utočištem malog broja franjevac – svećenika koji su, uz opasnost za vlastiti život, nastojali podržavati i očuvati vjeru potlačenih i zastrašenih vjernika.

Nakon pisma pape Grgura XIII. od 24. lipnja 1575. u Veliku mogu doći franjevci i nastaniti se uz crkvu svetog Augustina. Prema najstarijem sačuvanom izvještaju biskupa Franje Baličevića, franjevca, iz godine 1591. u veličkom samostanu bilo je pet svećenika, jedan brat i jedan klerik. U to doba velička župa imala bi negdje oko tisuću duša u tristo kuća. Mirom koji je sklopljen s Turcima 1606. godine nastaju mirnija vremena i veća sloboda vjerskog djelovanja i na području turske Slavonije i zato su svjedočanstva o veličkom samostanu u sedamnaestome stoljeću brojnija i opširnija.

Za Veliku je važna 1640. godina jer je te godine u veličkom samostanu cvjetala (florebat) gimnazija, koju je tijekom tri godine vodio fra Ivan Mihailović, Požežanin, učen, pobožan i u nauci slavan muž. Fra Ivan Mihailović imao je četrdeset učenika. Kasnije je postao prizrenski biskup. E. Fermendžin zapisuje da je u crkvi sv. Augustina iskopan kamen s gotovo izlizanim natpisom po kojemu bi crkva bila sagrađena prije šest stotina godina. Fermendžin primjećuje: „Velička stara crkva bila je u gotičkom slogu sazidana kano što je još i sada opaziti na ostancih i na vratih koja vode iz sakristije u svetište; a vjerojatno je da je sazidana u drugoj polovici petnaestog stoljeća.“

Nakon smrti biskupa fra Tome Mrnavića pojavila se otvorena želja da se za područje Slavonije pod turskom vlašću imenuje biskup između slavonskih franjevac. U tom je smislu važno pismo fra Marina Ibrišimovića, Požežanina, ujaka Luke Ibrišimovića, koje on 4. lipnja 1645. piše bečkom nunciju i traži da se slavonski i dalmatinski franjevci odvoje od Bosne. Ističe razlog da će tako lakše moći graditi samostane i škole, jer bosanski franjevci odnose milostinju iz Slavonije, pa časte age i kapetane, a ne grade samostane i ne uzdržavaju škole. Njegovo pismo podržavaju svojim pismom 34 franjevca iz Slavonije, a isto tako i trgovci iz Požege i Đakova. A svi oni govore u ime oko 40.000 vjernika.

Misao i želja, koju su slavonski franjevci upravo iz Velike izrazili, da se odcijepi od Bosne Srebrene i postanu samostalna provincija ostvarit će se konačno nakon sto godina, kada 1757. bude osnovana Provincija svetog Ivana Kapistrana.

Veliki pobornik i začetnik želje slavonskih franjevaca za samostalnom slavonskom provincijom fra Marin Ibrišimović umire kao beogradski biskup i upravitelj ostalih biskupija u Ugarskoj i Slavoniji pod turskom vlašću. Umro je u Požezi 21. siječnja 1650. Pokopan je u crkvi u Velikoj, jer je Požega tada bila samo filijala samostana u Velikoj.

O Uskrsu 1653. u samostan u Velikoj sklonio se bivši apostolski franjevački vikar biskup fra Pavao Posilović. Njega su franjevci u Velikoj primili s poštovanjem i ljubavlju. On iz Velike piše 2. lipnja 1653. Kongregaciji u Rim i ističe da su ovdašnji franjevci vrlo dobri redovnici, a katolički vjernici da su najbolji u cijeloj državi pod turskom vlašću. Dobro su ih odgajali njihovi dušobrižnici franjevci. Milostinjom naroda franjevci uzdržavaju velik broj siromašnih mladića u sjemeništu i novicijatu i popravljaju trošne crkve. Bez milostinje nemoguće je uzdržavati škole i popravljati porušene crkve.

Važna 1658. godina

Samostan u Velikoj 1658. je godine odigrao veliku i povijesno važnu ulogu. Franjevci svećenici rođeni na području Požeštine i Slavonije pod turskom vlašću upravo iz samostana u Velikoj dva važna i smiona pisma. Prvo je pismo upućeno 14. kolovoza 1658. zagrebačkom biskupu Petru Petretiću, a drugo je upućeno 25. rujna 1658. u Rim Kongregaciji za širenje vjere. Prvo je napisano latinskim jezikom, a drugo talijanskim.

U pismu upućenom zagrebačkom biskupu Petretiću franjevci Slavonci mole Petretića da posreduje kod Kongregacije za biskupa beogradskog Mateja Benlića jer je bačen na ulicu i bez sredstava je za goli život. Kongregacija je, naime, pod utjecajem bosanskog biskupa Maravića, zabranila Mateju Benliću vršiti vikarsku službu u Požeštini i Slavoniji pod turskom vlašću. Zabranili su mu čak i stanovati u samostanu u Velikoj. Bilo je jasno da se iza tih poteza krije želja biskupa Maravića da Požeštinu i Slavoniju učini sastavnim dijelom Bosanske biskupije. Rimske su crkvene vlasti prepustile Maraviću upravu nad Slavonijom, ali slavonski su franjevci to osporavali, a u tome su ih podržavali građani Požege. Slavonski franjevci ne žele dopustiti da nad njima jurisdikciju preuzme bosanski biskup. Za bolje razumijevanje stvari dobro je, bar ukratko, interpretirati sadržaj njihova pisma. Oni se obraćaju zagrebačkom biskupu zato jer smatraju da on ima svu duhovnu vlast nad tim slavonskim dijelovima. Oni kao redovnički svećenici zajedno s katolicima Požeštine obavještavaju biskupa zagrebačkog da već deset godina (1648. – 1658.) Kongregacija za širenje vjere šalje apostolske vikare između Save i Drave. Posljednji među njima bio je fra Matej Benlić, vrstan muž u znanju i zaslužan, svima (franjevcima i narodu) drag zbog

svoga redovničkog života. Uklonili su ga oni koji žele da ovi krajevi potpadnu pod jurisdikciju bosanskih biskupa. Oni žele preuzeti zagrebačkom biskupu jurisdikciju nad dijelom njegove biskupije. Mole biskupa zagrebačkog da nipošto ne dopusti bosanskom biskupu vršiti bilo kakvu vlast između Save i Drave. Slavonski franjevci obavještavaju biskupa Petretića da su bosanskom biskupu već napisali da se nipošto ne usudi dolaziti u Slavoniju bilo kakvim poslom jer da će ga, u protivnom, turskom silom istjerati iz Slavonije. Pismo su potpisali: fra Luka Ibrišimović, propovjednik fra Martin iz Požege, lektor i propovjednik fra Mihael iz Cernika, propovjednik fra Marijan iz Požege, fra Ivan iz Broda, fra Stjepan iz Velike, velički gvardijan fra Martin, fra Blaž, našički gvardijan, fra Petar Nikolić iz Požege.

Drugo pismo upućeno je za nešto više od mjesec dana (25. rujna 1658.) Kongregaciji za širenje vjere u Rim. U njemu ističu kako je pismo Antonija Barberinija, prefekta Kongregacije, kojim oduzima jurisdikciju u Slavoniji Mateju Benliću, a predaje istu bosanskom biskupu Maraviću, sablaznilo i ožalostilo franjevce i sve katolike Požeštine. Hvale svog dobrog biskupa Mateja. Oni nipošto ne žele bosanskog biskupa. Radije će ostati bez biskupa. Zaklinju i mole da im se ponovo dade apostolski vikar fra Matej Benlić.

Tome presizanju za duhovnu vlast nad Slavonijom usprotivili su se i vjernici iz Požeštine, te i oni pišu molbu biskupu Petretiću kojom potvrđuju da žele ostati pod jurisdikcijom zagrebačkog biskupa.

Pismo slavonskih franjevaca potaknulo je biskupa Petretića, te on 8. listopada 1658. piše Kongregaciji za širenje vjere da je beogradski biskup fra Matej Benlić vršio sjajno i kreposno duhovnu vlast kao apostolski vikar na području slavonskih župa, koje su nekada pripadale, a i sada pripadaju Zagrebačkoj biskupiji.

Nakon toga biskup Petretić imenovat će fra Petra Nikolića, a poslije njega fra Luku Ibrišimovića za svoje vikare u duhovnim stvarima za područje Slavonije. Mora se priznati da su franjevci sačuvali Slavoniju Zagrebačkoj biskupiji.

Velika može biti ponosna što je bila sjedište generalnih vikara zagrebačkih biskupa, franjevaca koji su uz velike napore, poniženja i otvorene progone koje je provodio bosanski biskup Ogramić, ostali vjerni Zagrebačkoj biskupiji i njenim biskupima. Velički franjevački samostan središte je i ishodište svega duhovnog života i dušobrižništva Požeštine i Slavonije pod turskom vlašću.

Fra Luka Ibrišimović-Sokol

Rodio se u Požezi oko 1620. godine u obitelji Skoko. Budući da mu je otac napustio majku koja je potjecala iz obitelji Ibrišimović, Luka ne nosi očevo prezime nego majčino. Za njega su se brinuli požeški župnici franjevci, a najviše njegov ujak fra Marin Ibrišimović, beogradski biskup. Prvo obrazovanje dobio je u Požezi i Velikoj. U Velikoj je stupio u Franjevački red jer je ondje od 1634. bio novicijat. Filozofiju je slušao u Mađarskoj u Provinciji Presvetog Spasitelja. Teologiju završava u Italiji, u Ferrari.

Nakon povratka u domovinu službovao je u Velikoj. U razdoblju 1652. – 1655. službuje kao župnik u Ratkovu Potoku (Ratkovica). Tada je do 1658. lektor i propovjednik u Velikoj. Vjerojatno je i predavao na veličkoj gimnaziji. Nakon toga neko je vrijeme predstojnik u Budimu, a onda župnik u Požegi. U razdoblju 1672. – 1675. bio je gvardijan u Velikoj. Na Provincijskom kapitolu u Kreševu izabran je za definitora i tu službu obavlja do 1681. Iz Velike odlazi u Požegu, gdje ostaje do smrti 1698. godine.

Kad je 16. veljače 1675. fra Luka kao gvardijan samostana u Velikoj javio zagrebačkom biskupu Martinu Borkoviću da je umro fra Petar Nikolić, vikar Zagrebačke biskupije za Slavoniju pod turskom vlašću, biskup Borković u svome je pismu od 22. ožujka 1675. zamolio fra Luku da on preuzme službu vikara. Fra Luka je dužnost prihvatio i obavljao ju je sve do 1698. godine. I da slavonski franjevci ništa drugo nisu učinili za Zagrebačku biskupiju u ta teška vremena, osim što su dali fra Luku Ibrišimovića, njihov se doprinos ne bi smio zaboraviti. Doktor Josip Buturac piše: „Luka je od sviju franjevaca u Slavoniji najvjerniji pristalica Zagrebačkog biskupa, tj. crkvenog i političkog povezivanja Slavonije sa Zagrebom.“ Fra Luka je svega sebe predao i žrtvovao kako bi branio pravo Zagrebačke biskupije na Požeštinu. Za tu je vjernost bio mnogo puta zatvaran, mučen, na smrt osuđivan, bježao i skrivao se po šumama... No nije se nikada pokolebao. Ustrajao je u svojoj borbi i vjernosti zagrebačkim biskupima do svoje smrti. Znao je fra Luka da katolički narod bježi iz Bosne, koja je tada bila turski pašaluk, kako bi sačuvao vjeru i život. Borba fra Luke Ibrišimovića, Požežanina, da se Slavonija u crkvenom i političkom pogledu što tješnje poveže sa Zagrebom kao srcem svih Hrvata bila je dalekovidna i korisna. Njegove patnje nisu bile uzaludne jer budućnost potvrđuje da Slavonija povezana sa Zagrebom i u jedinstvu s užom Hrvatskom može postići svoje duhovno i materijalno blagostanje. Rodni grad Požega svome zanosnom junaku, kojega zove Sokolom, podiže spomenik u znak zahvalnosti za oslobođenje od Turaka.

Dokinuće veličkog samostana i njegova konačna sudbina

Franjevci su snagom carske odredbe od 19. travnja 1796. velički samostan morali napustiti i stvarno su ga napustili 1. studenoga 1797. No, da bi se činjenica dokinuća veličkog samostana bolje razumjela, potrebno je podsjetiti na neke činjenice koje su do toga dovele.

Nakon oslobođenja Slavonije turskoga gospodstva, od samostana u Velikoj odijelile su se kuće u Brodu, Požegi i Cerniku i dobile status samostana. Brod i Požega taj status dobivaju 1708., a Cernik 1728. godine. Nastojanjem i utjecajem zagrebačkog biskupa Franje Thauzya franjevci su od 1753. trebali predati svoje župe na upravljanje svjetovnom svećenstvu. Ljudska kratkovidnost nije mogla predvidjeti da će car Josip II dokinuti redovnicima sve one samostane koji nemaju upravu župa i ne vrše dušobrižničku službu. Kako franjevci u Požegi od 1753. ne upravljaju župom, car

Josip II dekretom od 5. kolovoza 1789. dokida njihov samostan u Požegi. Samostan u Požegi postaje vojnička bolnica, a franjevci se sele u Veliku, gdje je samostan, radi uprave veličkom župom, ostao nedirnut.

Franjevcima je dokinuće samostana u Požegi bilo bolno, ali nisu mogli ni pomisliti da bi za povratak u Požegu bili spremni napustiti samostan u Velikoj. Njima je takva zamjena bila nametnuta bez njihova znanja i pristanka. Želju Požežana da im se vrata franjevci prihvatio je Požežanin Antun Mandić, kasniji đakovački biskup, te je svojim utjecajem na bečkom dvoru ishodio kod cara Franje II. da se franjevcima vrati samostan u Požegi. Još presudnija od Mandićeva posredništva bila je suglasnost mjerodavnog zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca da dođe do zamjene samostana. Franjo II. je dekretom od 19. travnja 1796. dokinuo je samostan u Velikoj, a franjevcima je vratio samostan u Požegi. Nakon što je obnova samostana u Požegi dovršena do listopada 1797., počela je selidba. Franjevci su sav samostanski namještaj iz Velike preselili u Požegu. Kod Kempfa ćemo naći zapisano da su Požežani besplatno preselili veličku braću sa stotinu i šezdest trojnim kolima. Kaže Kempf da su braća Veliku napuštali bolno i preko volje. Oproštaj je bio na blagdan Svih svetih. U 10 sati je provincijal fra Josip Pavišević otpjevao svečanu misu za stanovnike Velike. Na Dušni dan bio je svečani rekvijem za pokojne. I otišli su franjevci iz Velike. Privremeno su ondje ostali upravljati župom fra Franjo Josić i fra Franjo Zomborčević kao župnik i kapelan. Od 1802. godine župom upravlja prvi župnik iz biskupijskog klera gospodin Franjo Humbert.

Nakon više od 220 godina vrijednog i korisnog rada ugašeno je svjetlo franjevačke prisutnosti u Velikoj. Nestalo je franjevac iz Velike, a ostala je samo samostanska kuća sa crkvom. Samostan su zaposjeli službenici plemića Svetića. Velički župnik Ivan Nepomuk Kristić (1804. – 1840.) nije se htio s njima miješati, pa se nastanio u prilagođenoj franjevačkoj zgradi sukarnarne kao župnom dvoru. Vrijeme je malo pomalo razaralo napušteni samostan, dok ga, konačno, ljudska nesmotrenost nije uništila. Godine 1924. nestručnim zahvatom umjesto bolta postavljene su betonske deke koje su svojom težinom razvalile samostanske zidove, te se samostan srušio.

Nakraju mi dopustite da citiram pokojnog fra Paškala Cvekana: „Kad puž napusti svoju kućicu, kućica mu se sama po sebi raspada. Treba li žaliti? Ne! Što ljubav gradi, to ne propada!“

Literatura

Paškal Cvekan, *Velika i njena bogata prošlost*, Velika, 1982.

Paškal Cvekan, *Franjevci u Požegi*, Slavonska Požega, 1983.

Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba, zbornik radova sa znanstvenog skupa, ur. Filip Potrebica, Naklada Slap, 2001.

Velika and the Franciscans

Summary

The paper presents the importance of the Franciscans and the Franciscan monastery in Velika for Slavonia under the Turkish rule. The Franciscan monastery in Velika was of pronounced importance for the religious life of the Catholics under the Turkish rule. It became the very spring of the pastoral activity for the entire Slavonia under the Turkish rule, as well as the shelter for a small number of friars – priests who, despite the danger for their own lives, endeavoured to support and keep alive the faith of the oppressed and frightened Catholics. At the end of the 15th century, Franciscan monasteries in Slavonia, and among them the following: Petrijevci near Osijek, Voćin, Poljanska near Stražeman, St. Ladislaus in Podborje near Daruvar, Kloštar Ivanić, Remetinec near Varaždin, all belonged to the Province of the Holy Saviour. This is an important fact, because it was the Bosnian Franciscans, who had lived in Vicarage of Bosnia since 1514, who settled to Velika and started – at the end of the 16th century, i.e. under the Turkish rule – their beneficial activity in the territory of Slavonia, particularly in the wider Požega area. Friar Grga Čevapović, historian, writes that the presence of the Franciscans in Velika in 1339 is confirmed by the signet-ring of the monastery in Velika, bearing, in addition to the image of St. Augustin, also the year 1339. For the history of Velika, another important year was 1640, since in that year, in the monastery of Velika, a gymnasium flourished under the caring patronage of friar Ivan Mihailović from Požega, a learned, godly and scholarly man. The Franciscans had – upon the emperor's decree of 19 April 1796 – been forced to leave the monastery in Velika; they indeed left it on 1st November 1797.

Keywords: Velika; Franciscans; Franciscan monastery; Slavonia.

Fra Josip Poletto, gvardijan požeški
Franjevački samostan
Trg svetog Trojstva 21, 34000 Požega

